

УДК 378.091:2-756](430+477)

Тарабан Ю. В.

ТИПОЛОГІЯ ЗАКЛАДІВ ТЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Визначено та проаналізовано мотиви дослідження теологічної освіти у контексті глобальних міжкультурних процесів та соціального запиту на формування основ нової освітньої політики, яка передбачає синтез концепції суспільства знань (knowledgesociety) із концепцією суспільства ризику (risksociety). На основі опрацювання нормативних документів та наукових розвідок запропоновано типологію закладів вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини та України за ознаками напрямів фахової підготовки з теології, подано кількісні характеристики діяльності закладів вищої освіти у досліджуваній галузі. На підставі аналізу інформації про практичну діяльність класичних університетів, вищих педагогічних шкіл та вищих шкіл теології ФРН, що мають відповідну акредитацію Міністерства освіти, схарактеризовано систему підготовки фахівців у галузі теології. Описано практику надання фахової теологічної освіти у державних ЗВО, а також у конфесійних закладах освіти України, визначено особливості взаємодії Української держави та релігійних організацій у галузі теологічної освіти. На основі порівняння діяльності закладів освіти теологічного спрямування описано тенденції розвитку теологічної освіти, зумовлених базовими нормативно-правовими умовами та факторами, що склалися історично, в Федеративній Республіці Німеччині та Україні.

Ключові слова: *теологічна освіта, заклади вищої освіти, теологічні факультети, конфесійні заклади теологічної освіти, типологія закладів освіти, Толедські принципи.*

Релігія є важливим соціальним інститутом, що формує систему цінностей та переконань, на основі яких створюється культурно-історична та світоглядна основа суспільства. Водночас теологічна освіта надає можливість для передачі та засвоєння людиною основних релігійних позицій відповідно до віровчення.

Останнім часом міжнародний досвід у галузі релігійної освіти загалом та вивченні теології у державних університетах зарубіжних країн зокрема стає предметом наукових досліджень у контексті глобальних міжкультурних процесів. Зіткнувшись із проблемою екстремізму та тероризму, в тому числі й релігійного, суспільство ХХІ ст. отримало запит на формування основ нової освітньої політики, яка б передбачала синтез концепції суспільства знань (know ledge society) із концепцією суспільства ризику (risk society).

У 2007 році були оприлюднені “Толедські керівні принципи викладання питань релігії та віри у державних школах” (Tole do Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools). Цей документ сформулював основоположні підходи до викладання та вивчення релігії у країнах Європи. Країнам-учасницям ОБСЄ (усього 57 країн) цей документ рекомендовано до застосування у ролі базового для викладання предметів релігієзнавчого спрямування у державних школах [16].

Теологічна освіта у багатьох країнах розглядається як фахова, призначена для підготовки кадрів, що мають достатній рівень компетентності у галузі відповідного віровчення. Країни Західної Європи мають значний досвід використання потенційних можливостей релігійної освіти загалом та теологічної зокрема у процесі формування та осмислення ціннісних орієнтирів суспільства.

Саме тому, на нашу думку, аналіз організаційно-педагогічної діяльності закладів теологічної освіти Федеративної Республіки Німеччини (ФРН), їх типологізація в умовах глобалізації та євроінтеграції нашої держави має науковий інтерес. Водночас вбачаємо за необхідність розкрити позитивні аспекти діяльності теологічних факультетів ФРН задля можливого використання наявного досвіду в оптимізації сучасної системи теологічної освіти України.

Теоретичною основою дослідження стали: основні положення порівняльної педагогіки (Н. Абашкіна, Б. Вульфсон, М. Лещенко, О. Локшина, О. Матвієнко, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін.); концепції оновлення освітніх систем (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.); концепції функціонування і розвитку освіти в умовах глобалізації (В. Андрущенко, В. Байденко, А. Ліферов, Ю. Сухарніков та ін.); теорії організації навчального процесу у вищій школі (В. Андрущенко, І. Бех, В. Галузинський, Н. Якса та ін.); теоретичні засади організації університетської та релігійної освіти у Німеччині, у тому числі і в умовах глобалізації (Хр. Мейнера, Г. Деніфле, П. Абеяра, К. Керра, В. Роуга, Дж. Бернала, Г. Кюнга, К. Ніпкова, В. Вайса, Е. Дітца, Дж. Хіка, Ф. Швейцера).

Згідно з науковими джерелами, питання змісту теологічної освіти, організації навчальної діяльності теологічних факультетів в університетах зарубіжних країн в українській педагогіці досліджені фрагментарно. Найбільш повну інформацію про сучасну теологічну освіту у світі містить видання "Hand book of theological education in world Christianity: Theological perspectives, ecumenical trends, regional surveys" (2010), яке вийшло з нагоди 100-ліття Едінбургської всесвітньої місіонерської конференції [10]. У збірнику містяться аналітичні матеріали про зміст теологічної освіти різних конфесій. Один з підрозділів даного видання присвячений протестантській теологічній освіті у Німеччині (автори U. Dehn, D. Werner) [10].

Вважаємо за доцільне здійснення у межах нашого дослідження порівняльного аналізу типів освітніх програм у галузі теології в університетах Німеччини та України, що стане складовою цілісного порівняльно-педагогічного дослідження організаційно-педагогічних основ теологічної освіти у вищій школі двох названих країн.

Мета дослідження – типологізація закладів вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини та України за ознаками напрямів фахової підготовки з теології та діяльності теологічного спрямування.

Об'єктом дослідження є теологічна освіта у закладах вищої освіти (ЗВО) Німеччини та України.

Предметом дослідження є напрями фахової підготовки з теології та діяльності теологічного спрямування закладів вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини та України.

В університетах ФРН теологія є галуззю освіти, що існує в контексті кооперативної моделі державно-церковних відносин. Основні принципи цієї моделі: нейтралітет, паритет, толерантність.

Передумови культурно-історичного характеру спричинили систему конкордату, тобто дієвої та ефективної форми співпраці церкви та держави, спрямованої на досягнення суспільно-значущих цілей. Заклади вищої освіти пропонують абітурієнтам широкий спектр освітніх послуг, що охоплює усі актуальні сфери сучасного життя. Викладання навчальних дисциплін релігійного спрямування у державних школах Німеччини потребує підготовки фахівців відповідного профілю. Тому теологічна освіта є складовою освітнього простору ФРН.

У сфері вищої освіти така співпраця, згідно з результатами нашого аналізу програм університетів ФРН, здійснюється з таких напрямів підготовки фахівців:

- викладачів навчальних предметів релігійного та духовно-морального спрямування;
- фахівців для церковних структур;
- військових капеланів;
- церковних музикантів, співаків та диригентів;
- фахівців церковного мистецтва.

Кожен із зазначених напрямів підготовки має свою специфіку, напрацьований значний досвід навчальної роботи.

За даними Міністерства освіти ФРН, у 2016–2017 роках освітню діяльність здійснювало 106 університетів (**Universität**), 6 вищих педагогічних шкіл (**Pädagogische Hochschule**), 16 вищих шкіл теології (**Theologische Hochschule**), 53 вищі школи мистецтва (**Kunst hochschule**), 217 спеціалізованих вищих шкіл (**Fach hochschule**) та 30 вищих шкіл управління (**Verwaltungsfach hochschule**) [13]. За критерієм надання підготовки у сфері теології після аналізу контенту інтернет-сайтів нами було виокремлено 126 закладів вищої освіти.

Відповідно до типу навчального закладу за класифікацією, прийнятою у ФРН, ми проаналізували інформацію про теологічну освіту у класичних університетах, технічних та галузевих університетах, вищих педагогічних школах, вищих школах теології, а також у вищих школах мистецтв.

Класичні державні університети Німеччини (50 об'єктів дослідження) мають католицькі та євангелістські теологічні факультети або ж один із названих, залежно від причин культурно-історичного характеру. У ході навчання, що відповідно до норм Болонського процесу триває шість

семестрів для отримання ступеня бакалавра та чотири семестри для отримання ступеня магістра, студенти вивчають такі навчальні дисципліни: Новий та Старий Заповіти, історію церкви, навчальні дисципліни систематичної теології, практичну теологію. Навчальний план усіх теологічних факультетів незалежно від конфесійної відповідності передбачає вивчення дидактики або релігійної освіти. У ході навчання студенти отримують компетентності класичної теологічної освіти, які дозволяють випускникам бути кандидатами для прийняття священного сану, займати посади у церковних структурах, займатись науково-дослідницькою діяльністю, а також викладати у навчальних закладах відповідні навчальні дисципліни релігійного характеру.

Галузеві університети (зокрема, технічні та військові, 9 об'єктів дослідження) зберегли теологічні факультети як напрями фахової підготовки. Технічні університети надають теологічну освіту в гуманітарній галузі (Technische Universität Dortmund), соціальної роботи (Hochschule Hannover), педагогіки (Technische Universität Braunschweig) тощо. Вивчення теології також є складовою підготовки фахівців з природничих наук (Leuphana Universität Lüneburg).

На нашу думку, слід виокремити **спеціальні державні вищі навчальні заклади** Бундесверу (Helmut-Schmidt-Universität Hamburg, Universität der Bundeswehr München), які готують фахівців для армійських підрозділів та мають два відділення теологічного напрямку. Відповідно до закону "Про духовне обслуговування в армії" (1957) в Бундесвері служить близько 100 католицьких та протестантських капеланів під загальним підпорядкуванням католицького та євангелістського військових єпископів, що забезпечують пастирську опіку військовослужбовців відповідно до директиви Бундесверу ZDV 66/1 [17]. Вважаємо, що досвід цілеспрямованої фахової підготовки майбутніх капеланів може стати корисним для застосування у вітчизняній практиці.

Серед державних закладів вищої освіти, що надають теологічну освіту, слід відзначити **вищі педагогічні школи** (6 об'єктів дослідження). Навчальний процес у таких закладах передбачає вивчення теології для подальшого викладання відповідного предмету у загальноосвітніх школах, де він є обов'язковим. Структура навчального плану підготовки аналогічна до університетського. Але є відмінності: крім навчальних дисциплін з теології, студенти вивчають релігійну педагогіку та дидактику, а також етику, яка викладається у школі у разі відмови учнів або батьків від вивчення релігії. Аналіз діяльності таких закладів дозволяє констатувати, що в них створені відповідні (теологічні) навчальні підрозділи, зосереджений значний методичний та кадровий потенціал.

23 державні заклади вищої освіти Німеччини **у сфері музики** не надають теологічної освіти у класичному її розумінні, але передбачають підготовку фахівців з церковної музики. Студенти вивчають такі навчальні

дисципліни релігійного спрямування: основи теології, літургіку, гімнологію, грегоріаніку (на католицькому відділі). Випускники даних ЗВО можуть бути церковними диригентами та канторами, професійними виконавцями церковних піснеспівів, а також церковної музики під час богослужінь.

Слід зауважити, що кваліфікації, отриманої у музичних закладах освіти, недостатньо для педагогічної діяльності. Тому для того, щоб викладати навчальні предмети музичного спрямування, слід отримати відповідну фахову підготовку в університеті або вищій педагогічній школі.

30 закладів вищої освіти Німеччини мають по два відділення теологічного факультету – католицький та євангелістський. У шести державних закладах вищої освіти ФРН викладається ісламська теологія, у п'яти – іудаїстика та іудейська, у двох – лютеранська, по одному – православна та адвентистська теологія. Про викладання теології інших конфесій відомості на сайтах ЗВО відсутні.

Наявність навчальних підрозділів з вивчення теології тих конфесій, які не є традиційними для Німеччини, свідчить про універсалізм механізмів взаємодії держави та церкви, а також про дієвість та ефективність форм освітньої діяльності, за допомогою яких функціонують зазначені теологічні факультети та напрями фахової підготовки.

У Німеччині функціонує 42 **заклади освіти, що засновані та фінансуються релігійними спільнотами, водночас мають визнання держави**. З них 13 навчальних закладів мають право надання вченого ступеня PhD, 21 навчальний заклад, що не має права надання наукового ступеня, а також 8 вищих училищ мистецтв і закладів музичної освіти. Зазначені навчальні заклади забезпечують підготовку фахівців для релігійних структур відповідно до видів їх статутної діяльності. При цьому державне визнання є свідченням інтегрованості релігійних закладів освіти у простір світської освіти Німеччини та за допомогою Болонської системи – країн Європейського Союзу. Випускники не обмежені у можливостях продовжити навчання в будь-якому закладі освіти.

Дані, отримані у ході нашого дослідження, дозволяють нам у подальшому зробити узагальнюючі висновки та виокремити позитивний досвід для запозичення у сфері теологічної освіти України.

З метою співставлення отриманих даних і типологізації закладів вищої освіти ФРН та України у галузі теології ми дослідили вітчизняні заклади теологічної освіти.

Відповідно до Конституції України (ст. 35) Україна є світською державою, у якій церква відокремлена від держави та освіти. Теологічна освіта в Україні, яка за змістом чинного законодавства визначається як можливість вільно навчати та навчатися віровчення відповідної конфесії, є складовою права на свободу совісті. На практиці зазначена позиція носить характер неутручання держави у діяльність релігійних організацій, якщо ця діяльність не порушує чинне законодавство України та не породжує

конфліктних ситуацій, що створюють загальну напругу у суспільстві.

Тривалий період атеїстичних гонінь став причиною того, що теологічна освіта в Україні у пострадянський час почала відновлюватись саме як конфесійна, відокремлена від світської школи. Світські заклади освіти, зберігаючи інерцію атеїстичної ідеології, дотримання якої було обов'язковим для викладачів закладів вищої освіти, тривалий час якщо не заперечували, то уникали впровадження будь-яких форм співпраці з релігійними організаціями, релігійної та теологічної освіти. Ця ідеологічна інерція в окремих випадках зберігається і донині.

Відчуженість світських закладів вищої освіти від питань релігії з ідеологічних міркувань стала причиною того, що теологічна освіта починає свій активний розвиток у закладах освіти, які були відкриті та знаходились на утриманні та фінансуванні релігійних організацій під опікою та контролем керівників релігійних об'єднань.

Оскільки тривалий час конфесії мали невелику кількість навчальних закладів і лише в останній час їх кількість збільшилась, то не існувало узагальнених підходів, системи підготовки спеціалістів у досліджуваній галузі: кожен заклад освіти був фактично унікальним, відтворював у своїй діяльності традиції, визначені релігійним керівництвом відповідно до віровчення.

Особливістю теологічної освіти в Україні є те, що саме духовні навчальні заклади займаються підготовкою фахівців з теології і дотепер.

В Україні функціонує розгалужена система закладів конфесійної освіти. Як повідомляє Міністерство культури України у річній статистичній звітності з питань державно-конфесійних відносин станом на 01.01.2017 р., кількість духовних навчальних закладів складала: всього – 202, з них вищі – 134; студентів денної форми навчання – 8 438 осіб, заочної – 11 223 особи [5].

Практична реалізація задекларованого права громадян на вільний доступ до теологічної освіти здійснюється за рахунок духовних навчальних закладів.

За даними Міністерства культури України, станом на грудень 2017 року в Україні діяли заклади вищої теологічної освіти таких конфесій у кількості:

- Українська Православна Церква – 9.
- Українська Православна Церква Київського Патріархату – 8.
- Українська Автокефальна Православна Церква – 4.
- Руська Православна Церква Закардонна – 1.
- Українська Греко-католицька Церква – 11.
- Римо-католицька Церква – 8.
- Баптистських релігійних організацій – 32.
- Релігійних організацій євангельських християн – 6.
- Релігійних організацій віри євангельської – 19.
- Релігійних організацій адвентистів сьомого дня – 4.

- Релігійних організацій лютеран – 1.
- Релігійних організацій харизматів – 9.
- Інших релігійних організацій протестантського походження – 6.
- Релігійних організацій мусульман – 4.
- Релігійних організацій іудеїв – 6.
- Релігійних організацій язичників – 3.
- Релігійних організацій орієнталістського походження – 3.

Всього діє 134 заклади вищої теологічної освіти, які є об'єктом нашого дослідження.

Основу навчальних курсів конфесійних закладів теологічної освіти складає вивчення священних книг, догматики та концептуальних засад віровчення (у християнстві – тексти Нового та Старого Заповітів, вчення святих отців та вчителів Церкви тощо), а також практики його застосування у сучасному житті, різних аспектів релігійної історії, богослужбової та духовної практики, священних предметів та зображень, інших аспектів, пов'язаних із діяльністю релігійного характеру в межах свого віровчення, а також норм соціальної поведінки.

Випускники зазначених закладів освіти можуть реалізувати себе у якості: церковно- та священнослужителів (за певних канонічних умов, що виходять за межі їхньої освітньої підготовки і є обов'язковими для вступу до кліру), співробітників різноманітних структур, створених релігійними організаціями, робота у яких потребує компетентностей у галузі теології. Також вони мають можливість отримати освіту за спорідненими фаховими напрямками та працевлаштуватися у світських навчальних закладах та організаціях. З огляду на те, що більшість духовних навчальних закладів приймають до вступу осіб без обов'язкової наявності результатів зовнішнього незалежного оцінювання, лише незначна частина випускників у подальшому інтегрується у світське суспільство.

Вітчизняна вища школа розпочала процес включення духовних закладів освіти до національної системи освіти; розпочато приведення навчального процесу духовних ЗО у відповідність до норм світської освіти, а також державного визнання дипломів закладів теологічної освіти. Станом на кінець 2018 року розпочато видачу свідоцтв державного зразка випускникам духовних навчальних закладів.

На тлі досить широкої мережі конфесійних навчальних закладів, що надають освітні послуги у галузі теології в Україні, світські державні заклади вищої освіти розпочали підготовку фахівців з теології відносно нещодавно. Були відкриті відповідні факультети чи напрями підготовки, де зосереджено науково-методичний та кадровий потенціал. Державним закладом вищої освіти в Україні, що першим відкрив теологічний факультет, є Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича.

Шляхом аналізу інформації, розміщеної на інтернет-сайтах закладів вищої освіти України, ми з'ясували, що на сьогодні шість закладів вищої

освіти України мають ліцензію на підготовку фахівців з теології: Національний університет "Острозька академія", Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Приватний вищий навчальний заклад "Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького", Приватний вищий навчальний заклад "Карпатський університет імені Августина Волошина", Український католицький університет та Європейський університет.

9 листопада 2010 року наказом Міністерства освіти і науки України № 1067 "Про введення в дію переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787" [3] спеціальність "Богослов'я (теологія)" отримала нові перспективи для свого розвитку.

Отже, в Україні функціонує мережа закладів освіти (державних та конфесійних), які надають фахову підготовку у галузі теології. Розпочато процес інтеграції теологічної освіти у сферу державної, а також спроби включення закладів вищої освіти України до міжнародного співробітництва галузі теологічної освіти.

Аналіз зазначених даних дозволив нам отримати результати, на підставі яких пропонуємо типологію закладів вищої освіти теологічного спрямування.

Заклади освіти, що надають фахову підготовку з теології можуть бути типологізовані за такими критеріями:

- за типом навчального закладу;
- за конфесійною належністю;
- за академічними ступенями, які здобувають студенти;
- за кваліфікацією, яку здобувають випускники;
- за специфікою соціального та державного замовлення та характером подальшого працевлаштування випускників.

У Німеччині теологічну освіту надають переважно державні заклади освіти, в Україні – переважно конфесійні заклади освіти.

І в Німеччині, і в Україні більшість конфесійних закладів освіти належать християнським конфесіям. Державні заклади вищої освіти Німеччини мають чітке конфесійне спрямування, в Україні – позаконфесійний та релігієзнавчий характер.

У Німеччині держава створила паритет і ініціювала співпрацю, визнаючи суспільну важливість теологічної освіти. Практика традиційної християнської теологічної освіти у ЗВО Німеччини дозволила сформувати універсальні парадигми, норми і правила, на основі яких вибудована теологічна освіта для нехристиянських конфесій, представлених у сучасному німецькому суспільстві.

В Україні теологічні факультети сучасних ЗВО фактично не є спадкоємцями давніх академічних традицій теологічних студій минулого. У

більшості випадків сучасні теологічні факультети українських ЗВО стали результатом втілення ініціатив окремих осіб за підтримки відповідних конфесійних структур, що при цьому у своїй переважній більшості зберігають атеїстичну спрямованість на ментальному рівні професорсько-викладацького складу, який позиціонує себе нерелігійним, якщо не атеїстичним.

Конфесійні заклади освіти України в основу своєї діяльності ставлять завдання підготовки кваліфікованих теологів, життєва перспектива яких у переважній більшості розглядається “всередині” конфесії. При цьому держава, а також світське академічне середовище, визначається як недружнє або вороже. Тому конфесійні навчальні заклади одночасно декларують лояльність до держави, зберігаючи при цьому закритий характер навчально-виховного процесу, недовіру та дистанціювання від світського освітнього середовища, соціальну ізольованість та конфесійну корпоративність. Основне завдання конфесійного закладу освіти – створити умови для відтворення стереотипів (іноді великою мірою застарілих) тієї форми теологічної освіти, яка доступна у даних нормативно-правових межах та у конкретних умовах місцевого характеру. В Україні співпраця між навчальними закладами різних конфесій майже відсутня.

Академічні ступені (бакалавр, магістр, PhD) у закладах теологічної освіти Німеччини та України є формально аналогічними, що стало результатом впровадження в освітніх просторах обох держав норм Болонського процесу (Bologna Process). Академічні нормативні параметри навчального процесу та його результатів є умовно ідентичними, що є підставою для запозичення позитивного досвіду та впровадження його в практику вітчизняної вищої школи.

Ідентичні також кваліфікації випускників, що здобули теологічну освіту. Але практика їх подальшого працевлаштування суттєво відрізняється: залежність відповідності місця професійної зайнятості здобутій кваліфікації в Німеччині висока, в Україні ж на практиці така відповідність відіграє незначну роль.

Державне замовлення на підготовку фахівців з теології є відображенням соціального запиту у Німеччині, що напряду впливає на подальшу позитивну перспективу працевлаштування за фахом. Тому німецька молодь вмотивована на отримання теологічної освіти у державних та конфесійних закладах освіти. Визнання державою дипломів конфесійних закладів освіти також сприяє утвердженню позитивного іміджу теологічної освіти, що інтегрована у соціальне середовище зі зрозумілим алгоритмом побудови професійної перспективи.

В Україні ситуація докорінно інша. Історично склалося, що теологічну освіту у нашій державі надають перш за все конфесійні заклади, державні лише нещодавно розпочали таку діяльність. Відокремленість теологічної освіти від світської школи сформувала соціальну закритість фахівців з

теології, професійна перспектива для яких у світському суспільстві майже відсутня, а фахової теологічної освіти для подальшої самореалізації в клірі недостатньо. Низька інтегрованість теологічної освіти в суспільство зумовлює її маргінальність та соціальну замкненість. Лише останнім часом зроблено низку кроків для зміни такого становища через визнання державою дипломів про вищу теологічну освіту, здобуту у конфесійних навчальних закладах.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Теологічна освіта як Німеччини, так і України є складовою національного освітнього простору, що історично зумовлено приналежністю кожної з країн до християнської цивілізації. Водночас кожна країна має свій унікальний шлях розвитку досліджуваного феномену.

2. Порівняльно-зіставний аналіз освітньої діяльності закладів вищої освіти Німеччини та України, спрямованої на надання фахової підготовки у галузі теології, дозволяє запропонувати їх типологію за такими критеріями:

- за типом навчального закладу;
- за конфесійною належністю;
- за академічними ступенями, які здобувають студенти;
- за кваліфікацією, яку здобувають випускники;
- за специфікою соціального та державного замовлення та характером подальшого працевлаштування випускників.

3. Система закладів освіти кожної з досліджуваних країн має відповідну нормативно-правову базу, яка забезпечує ефективність та результативність профільної діяльності закладів освіти, що надають фахову підготовку в галузі теології. При цьому заклади вищої освіти України перебувають фактично у стані побудови системи теологічної освіти після тривалого періоду атеїстичної політики держави. У Німеччині традиції теологічної освіти не переривались.

4. Соціальні та професійні перспективи осіб, що набувають фахової підготовки у закладах вищої освіти у галузі теології у досліджуваних країнах. докорінно відрізняються: у Німеччині соціальна затребуваність випускників теологічних факультетів створює достатньо високу мотивацію для вступу на навчання за напрямом, що передбачені функціональною структурою німецького суспільства; в Україні теологічна освіта спрямована на релігійне середовище, яке є замовником випускників і водночас визначає зміст, форми та методи діяльності відповідно до усталених норм та традицій відповідної конфесії. При цьому і у Німеччині, і в Україні релігійний фактор відіграє вагомий роль в суспільстві.

Використана література:

1. *Кислий А. О.* Духовно-релігійна освіта в умовах сучасного українського суспільства / А. О. Кислий // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені

- М. П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. праць. – № 10 (23). – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 49-57.
2. Конституція України 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
  3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-p>
  4. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-p>
  5. Релігійні організації в Україні станом на 1 січня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kmc.media/puls-dnua/novyny-z-ukrainy/180-religijni-organiyacii-v-ukraini.html>
  6. Решетников Ю. Викладання предметів духовно-морального спрямування у державній школі: український та закордонний досвід [Електронний ресурс] / Юрій Решетников // Демократичне врядування : електрон. наук. фах. вид. / Львів. регіонал. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Ленінград : [б. в.], 2012. Вип. 9. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DeVr_2012_9_6.pdf
  7. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне : Овід, 2012. – 352 с.
  8. Цебенко С. Право на релігійну освіту в державних навчальних закладах: позиції християнських церков та практика України і Росії / С. Цебенко // Юридична Україна. – 2009. – № 3. – С. 18-19.
  9. Штефуца В. О. Сучасна система закладів вищої освіти Федеративної республіки Німеччина / Віталій Олександрович Штефуца // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – № 2. – С. 308-312.
  10. Handbook of Theological Education in World Christianity: Theological Perspectives, Ecumenical Trends, Regional Surveys. Edited by Dietrich Werner, David Esterline, Namsoon Kang, and Joshva Raja. Eugene, Ore.: Wipf and Stock with Regnum Books International, 2010. ISBN 978-1-60899-103-7. XXIX +759pages. [Electronical resource]. – Mode of access: [http://www.ocms.ac.uk/regnum/downloads/Handbook_of_Theological_Education-Watermarked.pdf].
  11. Hick John. God and the Universe of Faiths: Essays in the Philosophy of Religion / Hick John. – Oxford : One world, 1993.
  12. Kung Hans. A Global Ethic and Education / Kung Hans // British Journal of Religious Education. 1995. – V. 18 (1). – P. 6-20.
  13. Liste der Hochschulen in Deutschland. [Electronical resource]. – Mode of access : https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Hochschulen_in_Deutschland
  14. Nipkow, Karl Ernst. God, Human Nature and Education for Peace. New Approaches to Moral and Religious Maturity. Aldershot (England) – Burlington (USA): AshgatePubl. Co. (Ltd), 2003.
  15. Religiöse Bildung erforschen Empirische Befunde und Perspektiven Schreiner, Peter; Schweitzer, Friedrich (Hrsg.) Münster, New York : Waxmann, 2014.
  16. Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools [Electronical resource]. – Mode of access: www.osce.org/odihr. – Date of access: 10.11.2008.
  17. ZDv 66/1. – Militärseelorge (Merkschrift). – [<https://www.archivportal-d.de/item/NCN7QQUWLRQNKKNZEH33GMDDUFPPF45E>]

References:

1. Kyslyi A. O. Dukhovno-relihiina osvita v umovakh suchasnoho ukrainskoho suspilstva / A. O. Kyslyi // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia № 7. Relihiieznavstvo. Kulturolohiia. Filosofiia : zb. nauk. prats. – № 10 (23). – Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2006. – S. 49-57.
2. Konstytutsiia Ukrainy 28.06.1996 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 serpnia 2010 r. № 787 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-p>
4. Pro zatverdzhennia pereliku spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka fakhivtsiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh za osvitno-kvalifikatsiiny my rivniamy spetsialista i mahistra. Postanova Kabinetu

- Ministriv Ukrainy vid 27 serpnia 2010 r. №787 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-p>
5. Relihiini orhanizatsii v Ukraini stanom na 1 sichnia 2017 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://kmc.media/puls-dnya/novyny-z-ukrayiny/180-religijni-organiyacii-v-ukraini.html>
  6. Reshetnikov Yu. Vykladannia predmetiv dukhovno-moralnoho spriamuvannia u derzhavnii shkoli: ukrainskyi ta zakordonnyi dosvid [Elektronnyi resurs] / Yurii Reshetnikov // Demokratychnе vriaduvannia : elektron. nauk. fakh. vyd. / Lviv. rehional. in-t derzh. upr. Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. – Lenynhrad : [b. v.], 2012. Vyp. 9. Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DeVr_2012_9_6.pdf
  7. Sysoieva S. O., Krystopchuk T. Ye. Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka : navchalnyi posibnyk. / S. O. Sysoieva, T. Ye. Krystopchuk ; Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. – Rivne : Ovid, 2012. – 352 s.
  8. Tsebenko S. Pravo na relihiinu osvitu v derzhavnykh navchalnykh zakladakh: pozytsii khrystyianskykh tserkov ta praktyka Ukrainy i Rosii / S. Tsebenko. // Yurydychna Ukraina. – 2009. – № 3. – S. 18-19.
  9. Shtefutsa V. O. Suchasna systema zakladiv vyshchoi osvity Federatyvnoi respubliky Nimechchyna / Vitalii Oleksandrovych Shtefutsa // Zbirnyk naukovykh prats Beriadianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu (Pedahohichni nauky). – Berdiansk : BDPU, 2012. – № 2. – S. 308-312.
  10. Handbook of Theological Education in World Christianity: Theological Perspectives, Ecumenical Trends, Regional Surveys. Edited by Dietrich Werner, David Esterline, Namsoon Kang, and Joshva Raja. Eugene, Ore.: Wipf and Stock with Regnum Books International, 2010. ISBN 978-1-60899-103-7. XXIX +759pages. [Electronical resource]. – Mode of access : [http://www.ocms.ac.uk/regnum/downloads/Handbook_of_Theological_Education-Watermarked.pdf].
  11. Hick John. Godand the Universe of Faiths: Essaysin the Philosophy of Religion / Hick John. – Oxford : One world, 1993.
  12. Kung Hans. A Global Ethic and Education / Kung Hans // British Journal of Religious Education. – 1995. – V. 18 (1). – P. 6-20.
  13. Liste der Hochschulen in Deutschland [Electronical resource]. – Mode of access : https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Hochschulen_in_Deutschland
  14. Nipkow, Karl Ernst. God, Human Nature and Education for Peace. New Approaches to Moral and Religious Maturity. Aldershot (England) – Burlington (USA): AshgatePubl. Co. (Ltd), 2003.
  15. Religiöse Bildunger forschen Empirische Befunde und Perspektiven Schreiner, Peter; Schweitzer, Friedrich (Hrsg.) Münster, NewYork : Waxmann, 2014.
  16. Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools [Electronical resource]. – Mode of access: www.osce.org/odihr. – Date of access: 10.11.2008.
  17. ZDv 66/1. – Militärseelorge (Merkschrift). – [<https://www.archivportal-d.de/item/NCN7QQUWLRQNKKNZEH33GMDDUFPPF45E>]

ТАРАБАН Ю. В. Типология учреждений теологического образования Федеративной Республики Германии и Украины.

Определены и проанализированы мотивы исследования теологического образования в контексте глобальных межкультурных процессов и социального запроса на формирование основ новой образовательной политики, которая предполагает синтез концепции общества знаний (knowledge society) с концепцией общества риска (risk society). На основе изучения нормативных документов и научных исследований предложено типологию учреждений высшего образования Федеративной Республики Германии и Украины по признакам направлений специальной подготовки по теологии, даны основные характеристики учреждений высшего образования в названной сфере. На основе анализа информации о практической деятельности классических государственных университетов, высших педагогических школ и высших школ теологии ФРГ, которые имеют соответствующую аккредитацию Министерства образования, охарактеризована система подготовки специалистов в области теологии. Описана практика надання спеціального теологічного освіти в державних УВО, а також в конфесійних закладах освіти України, визначені особливості взаємодії Українського державства і релігійних організацій в галузі теологічного освіти. На основі порівняння діяльності закладів освіти теологічного спрямування описані тенденції розвитку теологічного освіти,

обусловленные базовыми нормативно-правовыми условиями факторами, которые сложились исторически, в Федеративной Республике Германии и Украине.

Ключевые слова: теологическое образование, учреждения высшего образования, теологические факультеты, конфессиональные учреждения теологического образования, типология учреждений образования, Толедские принципы.

TARABAN YU. V. Typology of institutions of theological education of the Federal Republic of Germany and Ukraine.

The motives of the research of theological education in the context of global intercultural processes and social demand for laying the ground work of the foundations of a new educational policy, which supposes the synthesis is conception of the knowledge society and the concept of risk society that are defined and analyzed. Based on the study of regulatory documents and scientific studies, there was suggested a typology by features which characterize the directions of specific theological training for higher educational institutions of the Federal Republic of Germany and Ukraine. The main characteristics of higher educational institutions in the above-mentioned sphere have been given. According to the information analysis of the practical activities of classical state universities, higher pedagogical schools and higher schools of theology of Germany which have the appropriate accreditation of the Ministry of Education, the system of training specialists in the field of theology has been characterized. The practice of providing special theological education in state higher educational institutions and also in confessional educational institutions of Ukraine has been described. The features of interaction between the Ukrainian state and religious organisation in the field of theological education have been defined. In terms of comparing the activities of educational institutions of theological orientation, the tendencies of the development of theological education have been described, due to the basic legal and regulatory conditions and factors that have developed historically in the Federal Republic of Germany and Ukraine.

Keywords: theological education, institutions of higher education, theological faculties, religious institutions of theological education, typology of educational institutions, Toledo principles.

УДК 378.011.3-051:62164

Титаренко В. П., Волоський В. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРАКТИКУМУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто особливості вивчення дисципліни “Технологічний практикум” у процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання. Зазначено, що зміст сучасної підготовки майбутніх учителів трудового навчання визначає техніко-технологічну підготовку як результат процесу навчання, який відображений у системі технічних знань, умінь і здатності до перетворювальної діяльності.

Підкреслено, що ключова роль у системі техніко-технологічної підготовки вчителів трудового навчання належить навчальній дисципліні “Технологічний практикум”, яка є невід’ємною частиною процесу навчання майбутніх учителів трудового навчання. Основним його завданням є вдосконалення набутих на практичних заняттях навичок роботи з різними матеріалами, закріплення знань та умінь із фахових дисциплін.